

บทที่ 1

ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการมัธยมศึกษา

ทรัพยากรบุคคล นับว่าเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะการเสริมสร้างความมั่นคงของชาติจำเป็นต้องอาศัยทรัพยากรบุคคลที่มีคุณภาพสูง มีสติปัญญา ความสามารถเหมาะสมกับยุคสมัย มีการประพฤติปฏิบัติที่มีเหตุผล มีวินัย สวมักคึกกลมเกลียว และมีจิตใจ ยึดมั่นอยู่ในคุณธรรมอันดี การกิจในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เพื่อสร้างสรรคบุคลากรที่มีคุณภาพดังกล่าวมานี้ว่าเป็นภารกิจที่สำคัญสูงสุดที่ช่วยให้ประเทศชาติ ดำรงอยู่อย่างมั่นคง และพัฒนาก้าวหน้าไปได้โดยไม่มีขีดจำกัด

การจัดการศึกษาในระดับมัธยมศึกษา นับว่าเป็นระดับที่เกี่ยวข้องกับเยาวชนส่วนใหญ่ ของประเทศ อันเป็นรากฐานสำคัญในการสร้างทรัพยากรบุคคลที่มีคุณภาพให้กับประเทศ เพราะ ทางเดินหรืออนาคตของเยาวชนในวันข้างหน้าจะเป็นเช่นไร ย่อมขึ้นกับการศึกษาหรือการตัดสินใจเลือกทางศึกษาในปัจจุบันนั่นเอง

1. หลักการและความมุ่งหมายของแผนการศึกษาแห่งชาติปัจจุบัน (แผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2535)

1.1 หลักการ

ตามนัยแห่งแผนการศึกษาแห่งชาติฉบับนี้ มีหลักการที่สำคัญ 4 ประการ ดังนี้

1.1.1) การสร้างความเจริญอกงามทางปัญญา ความคิด จิตใจ และคุณธรรมของ บุคคลเป็นสิ่งจำเป็นและเป็นเป้าหมายสำคัญ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่สมดุลระหว่างความเจริญ ทางจิตใจกับความเจริญทางวัตถุและความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ

1.1.2) ในฐานะที่มนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติและจะต้องดำรงอยู่ร่วมกันกับ ธรรมชาติอย่างกลมกลืนและเกื้อกูลซึ่งกันและกัน มนุษย์จะต้องตระหนักถึงการใช้และอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติอย่างเหมาะสม โดยไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม

1.1.3) การก้าวทันความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการสมัยใหม่ และการรับวัฒนธรรม จากต่างประเทศ หรือจากภายนอกชุมชนจะต้องประสานควบคู่ไปกับความเข้าใจ และตระหนักใน คุณค่าของภูมิปัญญา ภาษาและวัฒนธรรมดั้งเดิมของท้องถิ่นและของสังคมไทย เพื่อประโยชน์ ใน การพัฒนาความรู้ใหม่ ๆ ที่สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น

1.1.4) ความสมดุลระหว่างการพึ่งพาอาศัยกันกับการพึ่งตนเอง เป็นหลักการพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับการประสานความร่วมมือร่วมใจกันทั้งในระดับบุคคล ชุมชน ท้องถิ่น และประเทศ เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน อันจะช่วยส่งเสริมบทบาทของประเทศไทยให้โดดเด่นขึ้นในประชาคมโลก

1.2 ความมุ่งหมายของการจัดการศึกษา

ตามนัยแห่งแผนการศึกษาแห่งชาติฉบับนี้ การศึกษาเป็นกระบวนการที่ทำให้มนุษย์สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตของตน สามารถดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างมีสันติสุขและสามารถเกื้อหนุนการพัฒนาประเทศได้อย่างเหมาะสม และสอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงในทุกๆ ด้านของประเทศ โดยนัยดังกล่าว ความมุ่งหมายของการจัดการศึกษาจึงเน้นการพัฒนาบุคคลใน 4 ด้านอย่างสมดุลและกลมกลืนกัน คือ

1.2.1) ด้านปัญญาบุคคลที่ได้รับการศึกษาพึงเป็นผู้มีปัญญา คือ รู้จักเหตุและผล รู้จักแยกแยะผิดชอบชั่วดี คุณและโทษ สิ่งที่ควรกระทำและไม่ควรกระทำบนพื้นฐานของความจริง รู้จักแก้ไขปัญหาได้อย่างฉลาด และรู้เท่าทันความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว และหลากหลาย มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และใฝ่เรียนรู้ความก้าวหน้าทางด้านความรู้และวิทยาการต่าง ๆ รู้คุณค่าของภูมิปัญญาและวัฒนธรรมของสังคมไทย และรู้จักเลือกรับวิทยาการและวัฒนธรรมจากภายนอก

1.2.2) ด้านจิตใจบุคคลที่ได้รับการศึกษาพึงรู้จักฝึกฝนจิตใจของตนให้มีความเจริญงอกงามทางคุณธรรม ได้แก่ มีความละเอียดต่อการกระทำผิด รู้จักควบคุมตนเองให้ประพฤติตามกรอบความถูกต้องที่พึงงาม มีศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจ รู้จักพอ มีสมาธิและมีความอดทนหนักแน่นอันจะเป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติหน้าที่การงาน และการดำรงชีพ

1.2.3) ด้านร่างกาย บุคคลที่ได้รับการศึกษาพึงมีร่างกายที่เจริญเติบโตเหมาะสมกับวัย รู้จักดูแลสุขภาพของร่างกายทั้งของตนเองและสมาชิกในครอบครัว และสามารถพัฒนาสมรรถภาพของร่างกายให้เหมาะสมกับการงานและอาชีพ

1.2.4) ด้านสังคม บุคคลที่ได้รับการศึกษาพึงมีพฤติกรรมทางสังคมที่พึงงามทั้งในการทำงานและการอยู่ร่วมกันในครอบครัว องค์กร และสังคม รู้จักการช่วยเหลือเกื้อกูลประโยชน์แก่กันและกันโดยไม่เห็นแก่ตัว มีความสามารถและทักษะในการติดต่อสื่อสารกับบุคคลอื่นสามารถใช้ภาษาไทยได้อย่างถูกต้องเหมาะสม รวมทั้งสามารถใช้ภาษาต่างประเทศเพื่อการติดต่อสื่อสารกับนานาประเทศได้ สามารถธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมที่พึงงามของคนไทย ตระหนักและปฏิบัติตามสิทธิหน้าที่และความรับผิดชอบที่พึงมีต่อผู้อื่น ต่อสังคมและต่อมวลมนุษยชาติมีความมุ่งมั่นที่จะพัฒนาและสร้างสรรค์สังคมให้มีสันติสุข รู้จักและเคารพในสิทธิและเสรีภาพของตนเองและของผู้อื่นตามระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รู้จักใช้และอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และสร้างสิ่งแวดล้อมดี ตลอดจนร่วมส่งเสริมบทบาทของประเทศไทยในประชาคมโลกในทางที่เหมาะสม

2. ความหมายของมัธยมศึกษา

พจนานุกรมการศึกษาซึ่งมี คาร์เตอร์ วี กู๊ด (Carter V. Good) เป็นบรรณาธิการ ให้ความหมายของการมัธยมศึกษาไว้ว่า “การมัธยมศึกษา คือการศึกษาที่วางแผนไว้สำหรับเยาวชนในวัย 12-17 ปี เน้นหนักเพื่อให้เป็นเครื่องมือให้กับการเรียนรู้แสดงออกและทำความเข้าใจกับสภาพความเป็นไปของชีวิตที่แท้จริง และเป็นการพัฒนาทัศนคติในการคิดค้น นิสัย และสาระอันเกี่ยวกับสังคม ร่างกาย และสติปัญญา” (Carter V. Good 1959:491)

ความหมายของมัธยมศึกษาตามแผนการศึกษาแห่งชาติ

แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2503 ข้อ 8 และข้อ 12 ได้กล่าวถึงมัธยมศึกษาไว้ตามลำดับ ดังนี้คือ

มัธยมศึกษา ได้แก่การศึกษาที่อาศัยประถมศึกษาเป็นพื้นฐานมุ่งหมายจะสำรวจและส่งเสริมความสนใจและความถนัดตามธรรมชาติของเด็กเพื่อให้ได้มีความรู้และทักษะอันเพียงพอแก่การประกอบอาชีพ หรือให้มีพื้นฐานความรู้อันจำเป็นแก่การดำรงชีวิต หรือเพื่อการศึกษาที่สูงขึ้น

มัธยมศึกษาเป็นการศึกษาระดับที่พึงคำนึงถึงเอกัตภาพ จึงจัดเป็นสายสามัญ เพื่อให้มีพื้นฐานความรู้ทั่วไปบ้าง และสายอาชีพ เพื่อให้ความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพบ้าง อาจจัดสอนประโยชน์มัธยมศึกษาตอนต้น และประโยชน์มัธยมศึกษาตอนปลายรวมในโรงเรียนเดียวกันหรือแยกกันก็ได้

แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2520 ข้อ 32 กล่าวว่า การศึกษาระดับมัธยมศึกษาเป็นการศึกษาหลังระดับประถมศึกษามุ่งให้ผู้เรียนมีความรู้ทั้งวิชาการและวิชาชีพที่เหมาะสมกับวัยความต้องการ ความสนใจและความถนัด เพื่อให้แต่ละบุคคลเข้าใจและรู้จักเลือกอาชีพที่เป็นประโยชน์แก่ตนเองและสังคม

การศึกษาระดับนี้แบ่งออกเป็น 2 ตอน คือ มัธยมศึกษาตอนต้นและมัธยมศึกษาตอนปลายใช้เวลาเรียนตอนละประมาณ 3 ปี ในตอนต้นพึงให้ผู้เรียนได้เลือกเรียนกลุ่มวิชาการและวิชาชีพตามความถนัดและความสนใจอย่างกว้างขวาง ในตอนปลายพึงให้ผู้เรียนได้เน้นการเรียนกลุ่มวิชาที่ผู้เรียนจะยึดเป็นอาชีพต่อไป

นักเรียนที่เรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น มีอายุโดยประมาณ 12-14 ปี และชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายมีอายุโดยประมาณตั้งแต่ 15-17 ปี ซึ่งเป็นเด็กระดับวัยรุ่นทั้ง 2 ตอน

แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2535 ได้กล่าวถึงการศึกษาระดับมัธยมศึกษาสรุปได้ว่า “การศึกษาระดับมัธยมศึกษาแบ่งออกเป็น 2 ตอน คือ

1. การศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เป็นการศึกษาที่มุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาคุณธรรม ความรู้ความสามารถและทักษะต่อจากระดับประถมศึกษา ให้ผู้เรียนได้ค้นพบ

ความต้องการ ความสนใจ และความถนัดของตนเองทั้งในด้านวิชาการและวิชาชีพ ตลอดจนมีความสามารถในการประกอบกรงาน และอาชีพตามควรแก่วัย

2. การศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย เป็นการศึกษาที่มุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ศึกษาตามความถนัดและความสนใจ เพื่อเป็นพื้นฐานสำหรับการศึกษาต่อในระดับอุดมหรือให้เพียงพอแก่การประกอบกรงานและอาชีพที่ตนถนัดทั้งอาชีพอิสระและรับจ้างรวมทั้งส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และทักษะทางสังคมที่จำเป็นสำหรับการประกอบกรงานและอาชีพ และการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีสันติสุข

3. ลักษณะของมัธยมศึกษา (Characteristic of the Secondary Education)

การจัดโรงเรียนมัธยมศึกษาในยุคปัจจุบัน โดยทั่วไปนั้นได้มีการเลียนแบบส่วนต่างๆ ของกันและกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศที่เจริญกว่ามักมีอิทธิพลต่อการจัดโรงเรียนของประเทศที่ด้อยกว่า

อย่างไรก็ตาม การเรียนรู้ผลจากการจัดการศึกษาซึ่งกันและกันเป็นของดี แต่ระบบการจัดการศึกษาที่ดีที่สุด น่าจะเป็นระบบที่เหมาะสมกับสภาพของประเทศ หรือท้องถิ่นนั่นเอง

สำหรับในประเทศไทยนั้น การมัศึกษามีลักษณะของเราเองที่พอบอกลักษณะได้ดังนี้ (กรมสามัญศึกษา 2524:33-34)

1. การมัธยมศึกษาเป็นการศึกษาระดับกลาง (Intermediate)

ลักษณะนี้เป็นลักษณะสากล ซึ่งทุกประเทศก็จัดระบบมัธยมศึกษาวางไว้ในแผนการศึกษาของชาติเหมือนกัน คือเป็นระยะหลังประถมศึกษา และก่อนการศึกษาระดับสูง

ในฐานะที่เป็นการศึกษาระดับกลางจึงมีความสำคัญในการเชื่อมต่อการศึกษาทั้ง 2 ระดับ ณ จุดนี้จึงทำให้การมัศึกษามีลักษณะยากขึ้นกว่าระดับอื่น ๆ เพราะการทำต่อก็ต้องทราบพื้นฐานเดิมเป็นอย่างดี จึงจัดให้ประสมประสานกับงานระดับของการศึกษาที่รับผิดชอบได้ จากนั้นก็ต้องทราบภาวะอันแท้จริงที่ต้องเตรียมคนเพื่อเป็นพื้นฐานในการศึกษาในระดับสูงขึ้นไป เพราะการมัศึกษาในลักษณะนี้ไม่จบในตัวเอง

2. การมัธยมศึกษาเป็นการศึกษานอกเกณฑ์บังคับ (Non Compulsory Education)

โดยปกติทุกประเทศจะมีการศึกษาภาคบังคับ สำหรับเป็นพื้นฐานขั้นต่ำของประชาชนในประเทศ ส่วนการศึกษาตั้งแต่ระดับมัธยมศึกษา เป็นการจัดแบบเสรีให้ประชาชนเลือกได้ตามความสามารถ

ในประเทศไทยของเราจัดการมัศึกษาก็เป็นไปตามแบบสากลนิยม แต่ค่อนข้างจะเอาใจใส่ต่อความต้องการของมวลชนมาก ซึ่งมีการขยายความรับผิดชอบของรัฐออกไปมากจนหลายคนเข้าใจว่าการมัศึกษาเป็นการศึกษาภาคบังคับ จึงพยายามบังคับให้ผู้รับผิดชอบการจัดการมัศึกษาสนองความต้องการดังกล่าว

3. การมัธยมศึกษาเป็นการจัดการศึกษาเพื่อเด็กวัยรุ่น (Educating for Adolescence)

ในข้อนี้เป็นข้อสำคัญซึ่งผู้เกี่ยวข้องกับการมัธยมศึกษาทุกระดับ จะต้องคิดอยู่เสมอเพราะวัยรุ่น เป็นวัยที่ผิดแผกจากวัยอื่น ๆ เป็นวัยที่ยากแก่การปฏิบัติต่อเขา เป็นวัยที่เป็นทั้งเด็กและผู้ใหญ่ อยู่ในคนเดียวกัน จะให้เขาเป็นเด็กหรือผู้ใหญ่แต่เพียงอย่างเดียวไม่ได้

นอกจากนั้นคุณสมบัติประจำของเด็กวัยรุ่นนี้จะต้องเป็น factor ในการพิจารณาทุกเรื่อง ที่เกี่ยวข้องกับการให้การศึกษาแก่เขา มิฉะนั้นแล้วผู้จัดการมัธยมศึกษาจะพบปัญหาได้แย่งไม่มีวันสิ้นสุด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในแง่การให้การศึกษาในโรงเรียน

4. การมัธยมศึกษาเป็นการศึกษาระดับสุดท้ายที่อยู่ในความควบคุม (The latest period of Controlling) การจัดการมัธยมศึกษาในประเด็นนี้ต้องประเมินที่สุดในการดำเนินการ เพราะในชีวิตการศึกษาของคนเป็นตอนสุดท้ายที่เด็กอยู่ในความดูแลของครูเป็นครั้งสุดท้าย เพราะหลังจากนั้นเขาต้องออกไปประกอบอาชีพหรือไปศึกษาต่อระดับอุดมศึกษา ซึ่งเปลี่ยนระบบการควบคุมดูแลหรือต้องดูแลตนเองอย่างผู้ใหญ่เต็มตัวหากเขามีได้รับการฝึกอบรมที่ดีพอแล้ว ก็เท่ากับส่งปัญหานั้นไปให้กับสังคมนั่นเอง

เนื่องจากการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาในประเทศไทยไม่บังคับ ดังนั้น แผนการศึกษาแห่งชาติจึงวางนโยบายไว้ว่า ให้ผู้รับการศึกษาที่มีวิชาบังคับร่วมออกค่าใช้จ่ายในการจัดการศึกษา ตามสมควร คือให้เสียค่าเล่าเรียน แต่ก็ให้คำนึงถึงฐานะทางเศรษฐกิจ สังคมและสภาพการลงทุน ทางการศึกษาของประเทศเป็นหลัก คือให้คิดว่ารัฐลงทุนรายหัวเท่าใด ก็ควรช่วยกันเสียค่าเล่าเรียน อย่างน้อยส่วนหนึ่งร่วมกับรัฐด้วยนั่นเอง

อย่างไรก็ตาม สำหรับผู้ยากไร้ หรือมีความผิดปกติในทางร่างกาย จิตใจหรือสังคม รัฐจะจัดหาทุนเพื่อการศึกษาให้ตามสมควร (แผนการศึกษาแห่งชาติ 2520 ข้อ 15)

4. หน้าที่ของโรงเรียนมัธยมศึกษา

มัธยมศึกษาเป็นการศึกษาระดับกลางระหว่างประถมศึกษากับอุดมศึกษา ดังนั้น การจัดการมัธยมศึกษาที่ดี ควรจะสนองความต้องการของผู้ที่จะศึกษาต่อ และเพื่อสนอง ความต้องการของผู้ที่ไม่ประสงค์จะศึกษาต่อด้วย ฉะนั้น การจัดการศึกษาระดับนี้ควรดู ความต้องการของการศึกษาในระดับอุดมศึกษาและควรศึกษาความต้องการและความสนใจของสังคม เพื่อทำหน้าที่ในการจัดการมัธยมศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจและสังคม

โรงเรียนมัธยมศึกษา เป็นสถาบันการศึกษาที่สังคมคาดหวังที่จะให้ทำหน้าที่อันพึงปรารถนาโรงเรียนมัธยมศึกษาจึงควรมีหน้าที่โดยทั่วไปดังนี้

1. หน้าที่ในการให้การศึกษาทั่วไป (General Education) เพื่อเป็นความรู้พื้นฐาน ให้เพียงพอแก่การที่จะเป็นพลเมืองดีในสังคม ในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ เป็นประมุข

2. หน้าที่ในการให้ความรู้ทางด้านวิชาชีพ เพราะคนเราจะออกไปดำรงชีวิตอยู่อย่างมีความสุขในสังคมได้นั้น จำเป็นจะต้องมีงานอาชีพเป็นหลัก ซึ่งแม้ว่าจะไม่ลึกซึ้งก็ขอให้พื้นฐานทั้งในด้านประกอบอาชีพ และในด้านช่วยแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันได้

3. หน้าที่ทางด้านให้การแนะแนว (Guidance function) ช่วยให้นักเรียนสามารถตัดสินใจเลือกอย่างฉลาด และถูกต้องเหมาะสมทั้งในด้านการเรียน และในด้านการวางแผนชีวิตในอนาคตของเขา ทั้งในด้านการเรียนต่อและการประกอบอาชีพ รวมทั้งช่วยให้เขาสามารถแก้ปัญหาได้ด้วยตัวของเขาเอง ตลอดจนสามารถนำตัวเองได้อย่างฉลาดอีกด้วย

4. หน้าที่ในการให้เด็กได้มีโอกาสสำรวจตนเอง (Exploration function) ในด้านความสามารถ ความถนัด ความสนใจ และความต้องการของตนเอง

5. ช่วยส่งเสริมประสบการณ์การพัฒนาทุกด้าน ฉะนั้น จึงเป็นหน้าที่ของโรงเรียนที่จะจัดโปรแกรมให้กว้างขวางทั้งในหลักสูตรและนอกหลักสูตร

นอกจากนี้ ลอยด์ อี แม็คเคลียร์ กับ สตีเฟน พี เฮ็นเคลย์ (Lloyd E. McCleary, and Stephen P. Hencley) สรุปงานวิจัยของนักการศึกษาต่าง ๆ ในสหรัฐอเมริกาเกี่ยวกับหน้าที่หลักของโรงเรียนมัธยมศึกษาไว้ว่า ที่สำคัญมี 6 ประการ คือ

1. พัฒนาชาวปัญญา อุบนิสัย และบุคลิกภาพของนักเรียน
2. ให้ความรู้ที่สำคัญ และความคิดต่าง ๆ อันเกี่ยวกับสังคม และวัฒนธรรมของประเทศตนเอง และของประเทศอื่นด้วยพร้อม ๆ กันไปแก่นักเรียน
3. ทำนุบำรุงและธำรงรักษา ยึดมั่นและจงรักภักดีต่อระบบการเมืองและระบบสังคมแบบประชาธิปไตยของประเทศไว้มิให้เสื่อมสูญ
4. ให้ความรู้และความชำนาญในการประกอบอาชีพตามความเหมาะสมกับบุคคลและสังคม
5. ส่งเสริมสุขภาพของนักเรียน ทั้งสุขภาพทางกาย และสุขภาพทางจิต
6. ปรับปรุงพลังอำนาจส่วนบุคคลทุกชนิด ในการที่จะให้มีความรู้ความสามารถในการพัฒนาตนเองอยู่เสมอไม่หยุดยั้ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งให้นักเรียนวัยนี้รู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ทั้งแก่ตนเองและสังคม (ปฏิญญา สาคร 2514 : 190)

สำหรับประเทศไทยเรานั้น ถ้าจะพิจารณาดูหน้าที่ของมัธยมศึกษา เพื่อสนองสังคมยุคพัฒนาแล้ว จะเห็นว่ามัธยมศึกษาที่แล้วมาทำหน้าที่ให้การศึกษาทั่วไป การให้ความรู้ในวิชาชีพการจัดบริการแนะแนวให้ และให้เด็กได้มีโอกาสสำรวจตนเองนั้นทำไม่ได้เต็มที่ เพราะเนื่องจากระยะเวลาของการมัธยมศึกษาของเราสั้นไป ตามระบบการศึกษาในแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2503 (ระบบ 4:3:3:2 หรือ 7:3:2) นั้น ในระยะเวลา 5 ปี ในโรงเรียนมัธยมจะจัดการมัธยมศึกษาเพื่อสนองสิ่งต่าง ๆ นั้นในด้านการปฏิบัติแล้ว เป็นสิ่งที่ค่อนข้างยากมาก

นักรศึกษาของไทยจึงเห็นว่าน่าจะจัดเป็นระบบ 6 : 3 : 3 คือ ประถม 6 ปี มัธยมศึกษาตอนต้น 3 ปี ตอนปลาย 3 ปี ทั้งนี้ก็เพื่อจะเลี่ยงระดับเตรียมอุดมศึกษา หรือระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายสายสามัญซึ่งเป็นทางสายเดียว และเด็กไทยในช่วงอายุระหว่าง 13-14 ปีนี้เป็นช่วงที่มีการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายและอื่น ๆ มาก ถ้าจัดเป็นระบบ 6:3:3 จะได้ผลดีในด้านการจัดกลุ่มเด็กได้ดีขึ้น และถูกต้องตามหลักพัฒนาการของเด็ก อีกทั้งจะเป็นการประหยัดเงินของรัฐได้ 1 ปี ในการจัดการศึกษาภาคบังคับให้แก่ปวงชนได้อีกด้วย

ดังนั้น แผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2520 ได้จัดระบบการศึกษาเป็น 6:3:3 ซึ่งคาดว่าจะได้ผลดีกว่า 7:3:3 เป็นการจัระบบการศึกษาที่สอดคล้องกับสภาพรณานของนักรศึกษาไทยด้วย

5. หลักการและจุดหมายของการมัธยมศึกษา

หลักการและจุดหมายของการมัธยมศึกษา โดยทั่วไปจะแสดงออกมาในหลักสูตรของแต่ละระดับ อันจะนำไปสู่การปฏิบัติในโรงเรียนและในห้องเรียน หลักสูตรชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง 2533) และหลักสูตรชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) ได้กำหนดหลักการและจุดหมายของหลักสูตรไว้ ดังนี้

5.1 หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) กำหนดหลักการและจุดหมายดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ กรมวิชาการ:2533)

5.1.1 หลักการ

1. เป็นการศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียนค้นพบความสามารถ ความถนัด และความสนใจของตนเอง
2. เป็นการศึกษาทั่วไป เพื่อเป็นพื้นฐานสำหรับการประกอบสัมมาชีพ หรือการศึกษาต่อ
3. เป็นการศึกษาที่สนองความต้องการของท้องถิ่น และประเทศชาติ

5.1.2 จุดหมาย

การศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เป็นการศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียนพัฒนาคุณภาพชีวิตและการศึกษาต่อ ให้สามารถเลือกแนวทางที่จะทำประโยชน์ให้กับสังคม ตามบทบาทและหน้าที่ของตนในฐานะเป็นพลเมืองดี ตามระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข โดยให้ผู้เรียนมีความรู้และทักษะเพียงพอที่จะเลือกและตัดสินใจประกอบสัมมาชีพ ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้มีนิสัยในการปรับปรุงงานตนเอง และสังคม เสริมสร้างอนามัยชุมชนและครองชีวิตโดยคำนึงถึงประโยชน์ต่อสังคม

ในการจัดการศึกษาตามหลักสูตรนี้ จะต้องมุ่งปลูกฝังให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะดังต่อไปนี้

1. มีความรู้และทักษะในวิชาสามัญและทันต่อความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการต่าง ๆ
2. สามารถปฏิบัติตนในการรักษา และเสริมสร้างสุขภาพอนามัยของตนเองและชุมชน
3. สามารถวิเคราะห์ปัญหาของชุมชนและเลือกแนวทางแก้ปัญหาให้สอดคล้องกับข้อจำกัดต่าง ๆ
4. มีความภูมิใจในความเป็นไทย สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุขเต็มใจช่วยเหลือผู้อื่นตามความสามารถของตน
5. มีความคิดสร้างสรรค์ สามารถสร้างและปรับปรุงแนวทางปฏิบัติที่จะทำให้เกิดความเจริญแก่ตนเองและชุมชน
6. มีทัศนคติที่ดีต่อสมาชิกทุกชนิด มีนิสัยรักการทำงาน และมีความสามารถในการเลือกอาชีพที่เหมาะสมกับความถนัดและความสนใจของตนเอง
7. มีทักษะพื้นฐานในการประกอบสัมมาชีพ มีความสามารถในการจัดการ และสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้
8. เข้าใจสภาพ และการเปลี่ยนแปลงของสังคมในชุมชน สามารถเสนอแนวทางพัฒนาชุมชนภูมิใจในการปฏิบัติตนตามบทบาทและหน้าที่ในฐานะสมาชิกที่ดีของชุมชนตลอดจนอนุรักษ์และเสริมสร้างสิ่งแวดล้อม ศาสนา ศิลปวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับชุมชนของตน

5.2 หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) มีหลักการและจุดหมายดังนี้

5.2.1 หลักการ

1. เป็นการศึกษาเพื่อเพิ่มความรู้และทักษะเฉพาะด้านที่สามารถนำไปประกอบอาชีพ ให้สอดคล้องกับภาวะเศรษฐกิจและสังคม
2. เป็นการศึกษาที่สนองต่อการพัฒนาอาชีพในท้องถิ่น หรือการศึกษาต่อ
3. เป็นการศึกษาที่ส่งเสริมการนำกระบวนการทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่เหมาะสมไปใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิต ท้องถิ่น และประเทศชาติ

5.2.2 จุดหมาย

การศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย เป็นการศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียนพัฒนาคุณภาพชีวิต และให้สามารถทำประโยชน์ให้กับสังคมตามบทบาทและหน้าที่ของตน ในฐานะพลเมืองดี ตามระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข โดยให้ผู้เรียนได้พัฒนาเชาว์ปัญญา มีความรู้ และทักษะเฉพาะด้านตามศักยภาพ เห็นช่องทางในการประกอบอาชีพ ร่วมพัฒนาสังคมด้วยแนวทางและวิธีการใหม่ ๆ และบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม

ในการจัดการศึกษาตามหลักสูตรนี้ จะต้องมุ่งปลูกฝังให้ผู้เรียน
มีคุณลักษณะดังต่อไปนี้

1. มีความรู้และทักษะในวิชาสามัญเฉพาะด้าน
2. มีความรู้เกี่ยวกับวิทยาการและเทคโนโลยีต่าง ๆ
3. สามารถเป็นผู้นำ และเป็นผู้ให้บริการชุมชนเกี่ยวกับสุขภาพอนามัย
ทั้งส่วนบุคคลและส่วนรวม
4. สามารถวางแผนแก้ปัญหาในชุมชนของตน
5. มีความภูมิใจในความเป็นไทย เสียสละเพื่อส่วนรวมให้ความช่วยเหลือ
ผู้อื่นอย่างเท่าเทียมกัน
6. มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และสามารถนำแนวทางหรือวิธีการใหม่ ๆ
ไปใช้ในการพัฒนาชุมชนของตน
7. มีเจตคติที่ดีต่ออาชีพ และเห็นช่องทางในการประกอบอาชีพ
8. มีนิสัยรักการทำงาน เต็มใจในการทำงานร่วมกับผู้อื่นและมีทักษะในการ
จัดการ
9. เข้าใจสภาพและการเปลี่ยนแปลงของสังคมในประเทศและในโลก มุ่งมั่น
ในการพัฒนาประเทศตามบทบาทและหน้าที่ของตน ตลอดจนอนุรักษ์และเสริมสร้างทรัพยากร
ศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรมของประเทศ

6. ประวัติการมัธยมศึกษาไทยและวิวัฒนาการ

6.1 ประวัติความเป็นมาของแผนการศึกษาแห่งชาติ

แผนการศึกษาแห่งชาติ หมายถึงแผนการจัดการศึกษาที่รัฐกำหนดขึ้นเพื่อเป็น
กรอบแนวทาง หรือแม่บทหลักในการจัดการศึกษาระยะยาว ซึ่งมีความสำคัญต่อการจัดและ
พัฒนาการศึกษามาก จนมีผู้เปรียบเทียบว่าแผนการศึกษาแห่งชาติเปรียบเสมือน “ธรรมนูญของ
การศึกษา” แผนการศึกษาแห่งชาติมีชื่อเรียกแตกต่างกันไปตามยุคสมัย ในช่วงก่อน
เปลี่ยนแปลงการปกครองเรียกโครงการศึกษาบ้าง แผนการศึกษาบ้าง ช่วงหลังการเปลี่ยนแปลง
การปกครองเรียกแผนการศึกษาชาติ และแผนการศึกษาแห่งชาติ (98 ปี กระทรวงศึกษาธิการ : 134)

แผนการศึกษาชาติ เริ่มมีครั้งแรกในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัวพระองค์ทรงเห็นว่าการศึกษาได้ขยายออกไปถึงพลเมืองทั่วไป แต่เป็นไปอย่างไม่มี
ระเบียบแบบแผนขาดเป้าหมายและนโยบายที่แน่นอนในการจัดการศึกษา พระองค์จึงโปรดให้
พระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี (ม.ร.ว.เปีย มาลากุล) เอกอัครราชทูตพิเศษประจำราชสำนัก
อังกฤษ สืบหาแบบแผนการศึกษาทุกแขนงวิชาในประเทศอังกฤษและยุโรป เพื่อนำมาใช้

ประโยชน์ในเมืองไทย พระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดีได้ดำเนินการและทูลเกล้าถวายโครงการศึกษาชาติฉบับแรกในปี พ.ศ.2441 (วิทยาลัยครูสวนสุนันทา 2535:78-79)

แผนการศึกษาชาติหรือสมัยก่อนเรียกว่าโครงการศึกษาชาตินั้นมีลักษณะใกล้เคียงกัน โดยจะกล่าวถึงในแง่ระบบการจัดชั้นเรียน ลำดับอายุ และแบ่งสายการศึกษา และที่ต้องมีการปรับปรุงแผนการศึกษาชาติอยู่บ่อย ๆ ก็เพื่อปรับปรุงคุณภาพการศึกษาให้เท่าเทียมกับอารยประเทศ และเพื่อดำรงความมั่นคงทางเศรษฐกิจของชาติ ซึ่งกำลังทวีความสำคัญมากขึ้นทุกขณะ นับตั้งแต่ปีพุทธศักราช 2435 (ได้จัดตั้ง “กระทรวงธรรมการ” ขึ้นเมื่อ วันที่ 1 เมษายน 2435) จนถึงปัจจุบันเรามีแผนการศึกษาชาติทั้งหมดรวม 13 ฉบับ โดยมีชื่อเรียกต่างกันตามยุคสมัย ดังนี้

ยุคก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครอง (ยุคเริ่มแรก)

1. โครงการศึกษา พุทธศักราช 2441
2. โครงการศึกษา พุทธศักราช 2445
3. โครงการศึกษาชาติ พุทธศักราช 2450
4. โครงการศึกษาชาติ พุทธศักราช 2452
5. โครงการศึกษาชาติ พุทธศักราช 2456
6. โครงการศึกษาชาติ พุทธศักราช 2458
7. โครงการศึกษาชาติ พุทธศักราช 2464

ยุคขยายงาน (2475-2494)

1. แผนการศึกษาชาติ พุทธศักราช 2475
2. แผนการศึกษาชาติ พุทธศักราช 2479
3. แผนการศึกษาชาติ พุทธศักราช 2494

ยุคแสวงหาและยุคพัฒนา

1. แผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2503
2. แผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2520
3. แผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2535

สำหรับเนื้อหาสาระและรายละเอียดของการศึกษาไทยในแต่ละยุคแต่ละสมัยตามแผนการศึกษาชาตินั้น ในที่นี้จะนำมากล่าวเฉพาะแผนการศึกษาชาติภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 จนถึงแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2535 โดยสรุปสาระสำคัญของแผนการศึกษาชาติแต่ละฉบับดังนี้

แผนการศึกษาชาติ พ.ศ.2475

แผนการศึกษาชาติ พ.ศ.2475 นั้นเป็นแผนการศึกษาฉบับแรกที่ประกาศใช้ในช่วงหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ซึ่ง “คณะราษฎร” ได้ดำเนินการอย่างรีบด่วน โดยได้มีการจัดตั้งสภาการศึกษาขึ้นเพื่อให้มีการกำหนดแบบแผนการศึกษาของชาติขึ้นใหม่ และประกาศใช้เมื่อวันที่ 28 มีนาคม 2475 แผนการศึกษาชาติฉบับนี้มีสาระสำคัญหลายประการ คือ

1. ความมุ่งหมาย เพื่อให้ประชาชนพลเมืองไม่เลือกเพศ ชาติ ศาสนาได้รับการศึกษาอบรมพอควรแก่อัตภาพ และเพื่อประโยชน์ในการประกอบอาชีพ

2. แนวการจัดการศึกษา แบ่งเป็น 3 ส่วนให้พอเหมาะกัน คือ

2.1 จริยศึกษา - อบรมให้มีศีลธรรมอันดีงาม

2.2 พุทธิศึกษา - ให้มีปัญญาหาความรู้

2.3 พลศึกษา - ฝึกหัดให้เป็นผู้มีร่างกายสมบูรณ์

3. ประเภทของการศึกษา แบ่งเป็น

3.1 สามัญศึกษา ได้แก่การศึกษาวิชาสามัญ ซึ่งเป็นพื้นความรู้ทั่วไปแบ่งเป็นประถมศึกษา 4 ปี (ป.1 - ป.4) มัธยมศึกษาตอนต้น 4 ปี (ม.1 - ม.4) และมัธยมศึกษาตอนปลาย 4 ปี (ม.5 - ม.8)

3.2 วิสามัญศึกษา ได้แก่การศึกษาวิชาชีพ ซึ่งจัดตามความเหมาะสมแก่ภูมิประเทศ

4. การศึกษาภาคบังคับ ได้แก่การศึกษาที่รัฐบังคับให้เด็กทุกคนเข้าเรียน ซึ่งต้องจบประโยคประถมสามัญ 4 ปี และประถมวิสามัญอีก 2 ปี (98 ปี กระทรวงศึกษาธิการ 2533: 165 - 166)

แผนการศึกษาชาติ พ.ศ.2479

แผนการศึกษาชาติ พ.ศ.2479 มีส่วนที่แตกต่างไปจากแผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2475 ในบางประการ กล่าวคือ ในด้านความมุ่งหมายได้กำหนดเพิ่มเติมไว้อย่างชัดเจนอีกประการหนึ่งว่าให้ประชาชนพลเมืองได้รับการศึกษา เพื่อจะได้ทำหน้าที่พลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตยอย่างเต็มที่ ส่วนการจัดชั้นการศึกษาแบ่งเป็นประถมศึกษา 4 ปี มัธยมตอนต้น 3 ปี มัธยมตอนปลาย 3 ปี ส่วนผู้ที่ประสงค์จะเรียนต่อในระดับอุดมศึกษา และมหาวิทยาลัยก็ให้เรียนเตรียมอุดมศึกษา 2 ปี ด้านอาชีวศึกษาก็จัดให้รับช่วงจากสามัญศึกษาทุกระดับที่จบชั้นประโยค

การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ การศึกษาภาคบังคับซึ่งกำหนดให้เรียนเพียงชั้นประถมสามัญ 4 ปี (ป.1-ป.4) มิได้กำหนดให้เรียนชั้นประถมวิสามัญอีก 2 ปีเหมือนเดิม ทั้งนี้ เพราะรัฐบาลในเวลานั้น มีนโยบายที่จะให้ประชาชนพลเมืองได้รับการศึกษา จบชั้นประโยคประถมศึกษาเกินครึ่งหนึ่งของจำนวนประชาชนทั้งหมดภายในเวลาอันรวดเร็ว หรืออย่างช้าไม่เกิน 10 ปี ตามที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ (98 ปี กระทรวงศึกษาธิการ 2533:167)

แผนการศึกษาชาติ พ.ศ.2494

สงครามโลกครั้งที่สอง (พ.ศ.2484-2488) ส่งผลกระทบต่อประเทศไทยแทบทุกด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และแม้แต่การจัดการศึกษาก็พลอยได้รับผลกระทบไปด้วย กล่าวคือ ความชะงักงันในการจัดการศึกษาทั้งทางด้านปริมาณและคุณภาพซึ่งจำเป็นจะต้องปรับปรุงแก้ไขหรือฟื้นฟูโดยรีบด่วนในทุกด้าน ประกอบกับประเทศไทยได้สมัครเข้าเป็นสมาชิกขององค์การสหประชาชาติ (UNO) และองค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) คณะผู้เชี่ยวชาญจากองค์การศึกษามาได้เดินทางมาสำรวจสภาพการศึกษาของไทย เพื่อหาแนวทางหรือวิธีการปรับปรุงให้ดีขึ้น ประกอบกับรัฐบาลไทยในช่วงเวลานั้นก็เห็นความสำคัญที่จะต้องปรับปรุงการศึกษาของชาติเป็นการเร่งด่วนให้เหมาะสมกับกาลสมัยยิ่งขึ้น ในที่สุดกระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศใช้แผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2494 เมื่อวันที่ 5 มิถุนายน 2494 ซึ่งมีสาระสำคัญหลายประการ กล่าวคือ (98 ปีกระทรวงศึกษาธิการ อ้างถึงแล้ว : 168-169)

1. ความมุ่งหมาย เพื่อให้พลเมืองได้รับการศึกษาพอเหมาะแก่อัตภาพ เพื่อจะได้เป็นพลเมืองดี มีร่างกายแข็งแรงสมบูรณ์ มีความรู้ความสามารถในการประกอบอาชีพ และมีจิตใจเป็นนักประชาธิปไตย

2. องค์สีของการศึกษา ประกอบด้วยสี่ส่วนล้วนพอเหมาะกัน คือ

2.1 จริยศึกษา

2.2 พลศึกษา

2.3 พุทธิศึกษา

2.4 หัตถศึกษา

3. ระบบการศึกษา แบ่งการศึกษาออกเป็น 5 ชั้น ดังนี้

3.1 อนุบาล

3.2 ประถมศึกษา (ป.1-ป.4)

3.3 มัธยมศึกษาแบ่งเป็น 3 สาย คือ

- มัธยมสามัญศึกษา (ม.1-ม.3)

- มัธยมวิสามัญศึกษา (มัธยมวิสามัญตอนต้นปีที่ 1-3 และมัธยม วิสามัญตอนปลายปีที่ 4-6)

- มัธยมอาชีวศึกษา เป็นการศึกษาเฉพาะทุกระยะที่สุดประโยชน์ตอนละไม่เกิน 3 ปี

3.4 เตรียมอุดมศึกษา เป็นการศึกษาพื้นฐานสำหรับศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา

หลักสูตร 2 ปี

3.5 อุดมศึกษาและมหาวิทยาลัย

4. การศึกษาภาคบังคับ ได้แก่การศึกษาที่มีกฎหมายบังคับให้บุตร กุลธิดา ทุกคนเรียนอยู่ในโรงเรียนจนกว่าจะพ้นเกณฑ์บังคับ

5. แนวนโยบายในการจัดการศึกษา รัฐพึงถือว่าการศึกษามีความสำคัญเป็นอันดับแรกในกิจการของรัฐ รัฐพึงสนับสนุนและส่งเสริมการศึกษา (98 ปี กระทรวงศึกษาธิการ อ้างถึงแล้ว : 168-169)

แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2503

ความเป็นมาของแผน สืบเนื่องมาจากการปฏิวัติสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ใน พ.ศ.2501 คณะปฏิวัติมีนโยบายที่จะปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงระบบการบริหารประเทศในหลาย ๆ ด้าน รวมทั้งด้านการศึกษาด้วย โดยได้ตระหนักถึงความสำคัญของการศึกษาที่มีต่อการพัฒนาประเทศว่า (ข่าวสารสภาการศึกษาแห่งชาติ 2509:1)

... ความเจริญก้าวหน้าของบ้านเมืองขึ้นอยู่กับระดับการศึกษาของพลเมืองในประเทศนั้น ๆ เพราะการศึกษาและภาวะเศรษฐกิจจำเป็นต้องอาศัยซึ่งกันและกัน ถ้าการศึกษาดี เศรษฐกิจของชาติก็จะดีด้วย...

ดังนั้น จึงได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการพัฒนาปรับปรุงแผนการศึกษา โดยมีพลตรี หลวงวิจิตรวาทการ เป็นประธานดำเนินการ แต่ยังไม่ทันแล้วเสร็จ คณะปฏิวัติก็ได้ประกาศตั้งสภาการศึกษาแห่งชาติขึ้น เมื่อ พ.ศ.2502 ให้ทำหน้าที่หลักคือ การร่างแผนการศึกษาแห่งชาติให้สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของคณะปฏิวัติ สภานี้ได้มอบให้ ม.ล.ปิ่น มาลากุล รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ขณะนั้นทำหน้าที่ประธานกรรมการบริหารพิจารณาร่างแผนการศึกษาขึ้นใหม่ และเสนอให้สภาการศึกษาแห่งชาติพิจารณาแก้ไขปรับปรุง หลังจากนั้นสภาการศึกษาแห่งชาติก็ได้นำเสนอต่อไปยังรัฐบาล และมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ประกาศให้ใช้ “แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2503” เมื่อ วันที่ 20 ตุลาคม 2503 และมีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 1 เมษายน 2504 เป็นต้นไป (98 ปี กระทรวงศึกษาธิการ อ้างถึงแล้ว : 195)

ต่อมาในปี พ.ศ.2512 ได้มีการเปลี่ยนแปลงแก้ไขแผนการศึกษาแห่งชาติฉบับดังกล่าวเล็กน้อย เพื่อให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ของสังคม และให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติวิทยาลัยเอกชน พ.ศ.2512 ซึ่งอนุญาตให้เอกชนจัดตั้งสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาได้

สาระหลักของแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2503 เมื่อเปรียบเทียบกับแผนการศึกษาชาติ พ.ศ.2494 แล้วจะพบว่ามีสาระเพิ่มขึ้นไปจากเดิม 3 ประการ คือ

1. มุ่งหมายที่จะให้เด็กทุกคนได้ศึกษาถึงชั้นประถมปีที่ 7
2. มุ่งหมายที่จะให้ขยายอาชีวศึกษา จึงได้จัดการศึกษาสายอาชีพไว้อย่างกว้างขวาง
3. มุ่งหมายที่จะให้ฟังเล็งในเรื่องศีลธรรม จึงได้เน้นไว้กว่าเดิม

ความมุ่งหมายของแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2503 มีดังนี้

1. รัฐมีความมุ่งหมายให้พลเมืองทุกคนได้รับการศึกษาตามควรแก่อัธภาพ เพื่อให้เป็นพลเมืองดี มีศีลธรรมและวัฒนธรรม มีความรู้ความสามารถที่จะประกอบอาชีพและทำคุณประโยชน์ให้แก่ประเทศชาติ

2. กุลบุตร กุลธิดาพึงได้รับการศึกษาอยู่ในโรงเรียนจนอายุ 15 ปีบริบูรณ์อย่างน้อย

3. กุลบุตร กุลธิดา พึงชวนชวหาความรู้และประสบการณ์ อันจะเป็นประโยชน์แก่การงานของตนในภายหน้า

4. ในการจัดการศึกษานั้นให้จัดการศึกษา เพื่อสนองความต้องการของสังคมและบุคคลโดยให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและแผนการปกครองประเทศ เช่น จัดให้มีองค์ 4 แห่งการศึกษา คือ

4.1 จริยศึกษา ให้มีศีลธรรมและวัฒนธรรมมีหิริโอตตปัสะเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม ยิ่งกว่าประโยชน์ส่วนตน

4.2 พลศึกษา ให้มีสุขภาพสมบูรณ์ทั้งทางกายและจิตใจ กับทั้งมีน้ำใจเป็นนักกีฬา

4.3 พุทธิศึกษา ให้มีความรู้วิชาการ ปัญญา เพื่อการดำรงชีวิตโดยทั่วกัน

4.4 หัตถศึกษา ให้มีกึ่งนิสัย และความขยันหมั่นเพียรในการใช้มือปฏิบัติงาน เพื่อเป็นรากฐานการประกอบสัมมาอาชีพ

การจัดระดับการศึกษาและชั้นเรียน

ตามแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2503 ได้แบ่งระดับการศึกษาออกเป็น 4 ระดับ คือ

1. ระดับอนุบาลศึกษา รับเด็กก่อนเข้าเรียนภาคบังคับ อายุ 3 - 6 ปี เรียน 2 ปี คืออนุบาล 1-2 เพื่อเป็นการเตรียมตัวเด็กเข้าเรียนระดับประถมศึกษา

2. ระดับประถมศึกษา รับเด็กอยู่ในเกณฑ์การศึกษาภาคบังคับ อายุ 7 - 13 ปี แบ่งออกเป็น 2 ตอน คือ ประถมศึกษาตอนต้นเรียน 4 ปี (ป.1-ป.4) และประถมศึกษาตอนปลายเรียน 3 ปี (ป.5-ป.7) แล้วออกไปประกอบอาชีพได้ หรือจะเรียนต่อระดับมัธยมศึกษาได้

3. ระดับมัธยมศึกษา เป็นเด็กที่อยู่ในระหว่างวัยรุ่น อายุ 14-19 ปี แบ่งออกเป็น 2 สาย คือ มัธยมสายสามัญและมัธยมสายอาชีพ

3.1 มัธยมสายสามัญ แบ่งออกเป็น 2 ตอน คือประโยคมัธยมศึกษาตอนต้น 3 ปี คือ ม.ศ.1 - ม.ศ.3 เมื่อเรียนจบชั้น ม.ศ.3 แล้วอาจออกไปประกอบอาชีพได้ หรือเรียนต่อประโยคมัธยมศึกษาตอนปลายสายสามัญหรือสายอาชีพประโยคมัธยมศึกษาตอนปลาย มี 2 ชั้น คือ ม.ศ.4 ม.ศ.5 แบ่งออกเป็น 3 แผนก คือ แผนกวิทยาศาสตร์ แผนกศิลปะ และแผนกทั่วไป เมื่อเรียนจบ ม.ศ.5 แล้วเรียนต่อในระดับอุดมศึกษาได้

3.2 มัธยมศึกษาสายอาชีพ แบ่งออกเป็น 2 ตอน คือ ตอนต้นและตอนปลาย เรียนไม่เกิน 3 ชั้น จัดแบ่งออกได้ 2 ประเภท คือ ประเภทเรียนต่อได้และเรียนต่อไม่ได้ ประเภทเรียนต่อได้ เช่น โรงเรียนการช่างประจำจังหวัด ฯลฯ ประเภทเรียนต่อไม่ได้อาจเรียน 1 ปี หรือ 2 ปี หรือ 3 ปี แล้วแต่หลักสูตรจะวางไว้แต่ละวิชาชีพ เช่น โรงเรียนสารพัดช่าง โรงเรียนการช่าง วิทยุโทรทัศน์ ฯลฯ

การขยายตัวทางด้านมัธยมศึกษา ตามแผนการศึกษาแห่งชาติ 2503 ภายหลังจากที่ได้ประกาศใช้แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2503 แล้วได้มีการจัดตั้งโรงเรียนมัธยมแบบประสม (Comprehensive School) ขึ้น เพื่อเป็นการสนองความต้องการของผู้เรียนให้เรียนตามความสามารถ เพราะมีการสอนทั้งสายอาชีพและสายสามัญในโรงเรียนเดียวกัน นักเรียนที่ไม่ถนัดทางด้านวิชาการก็อาจเลือกเรียนสายอาชีพควบคู่ไป หรือถ้านักเรียนที่เก่งทางด้านวิชาการอย่างเด่นชัดก็อาจเลือกเรียนสายสามัญล้วน ๆ ได้ ส่วนงบประมาณนั้นได้รับจากงบประมาณแผ่นดินและเงินกู้ต่างประเทศ ซึ่งก่อนการจัดตั้งโรงเรียนมัธยมแบบประสมนี้ได้มีการทดลองก่อนแล้วประมาณ 5 ปี และลงมือปฏิบัติจริง ๆ ใน พ.ศ.2504 ที่โรงเรียนสุรนารีวิทยาลัย จังหวัดนครราชสีมา

4. ระดับอุดมศึกษา เป็นการจัดการศึกษาต่อจากระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย มีกำหนด 4 ปี เป็นการจัดการศึกษาวิชาการชั้นสูง

แผนการศึกษาแห่งชาติฉบับนี้ ได้จัดระบบการศึกษาของไทยให้เข้ากับสากล เป็นการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และแผนปกครองประเทศโดยเน้นถึงองค์แห่งการศึกษาคือ จริยศึกษา พลศึกษา พุทธศึกษา และหัตถศึกษาต่อมาในปี พ.ศ.2512 ได้มีการเปลี่ยนแปลงแก้ไขเล็กน้อย เพื่อให้เหมาะสมกับสภาพสังคมและให้สอดคล้องกับ พ.ร.บ.วิทยาลัยเอกชน พ.ศ.2512 โดยอนุญาตให้เอกชนจัดตั้งสถาบันการศึกษาในระดับอุดมศึกษาได้ แผนการศึกษาแห่งชาติฉบับนี้ใช้มาจนถึง พ.ศ.2520 จึงเปลี่ยนใหม่เป็น “แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2520”

แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2520

ในปี พ.ศ.2520 มีการเคลื่อนไหวทางการศึกษาที่สำคัญคือ การประกาศใช้แผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2520 เนื่องมาจากการจัดการศึกษาตามแผนการศึกษาแห่งชาติ ฉบับพุทธศักราช 2503 ที่กำหนดให้มีการขยายการศึกษาพื้นฐานจาก 4 ปี เป็น 7 ปี ภายในปี พ.ศ.2505-2515 เมื่อดำเนินการไประยะหนึ่งได้มีการติดตามผลการขยายการศึกษาภาคบังคับ ในช่วงปี พ.ศ.2506-2510 พบว่าขยายการศึกษาภาคบังคับได้เพียง 2,854 ตำบล จาก 5,540 ตำบล ทั่วประเทศ ทั้งนี้เนื่องจากข้อจำกัดในด้านงบประมาณและการโอนโรงเรียนประชาบาล จากกระทรวงศึกษาธิการ ไปสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัด ทำให้การดำเนินงานไม่เป็นไปตาม